

Journal of
Comparative Law Review
(JCL)

DOI: 10.22059/JCL.2022.339485.634317

**Explaining the Challenge of Efficiency and Convenience in a
Comparative Study of the Principles and criteria for
Determining the Priority of Security Interests**

Mohammad Hosein Vakili Moghadam¹

1. Assistant Professor of Department of Law, Faculty of Humanities, University of Hazrat-e-Masumeh, Qom, Iran. Email: m.vakili@hmu.ac.ir

Article Info

Paper Research:
Research Article

Received:
2022/02/23
Accepted:
2022/08/25

Keywords:
*Mortgage,
Preferential Claims,
Secured Creditor,
Secured Transactions,
Unenforceability.*

How To Cite

Publisher

Abstract

Although the priority of secured rights seems absolute and inviolable, the study of new approaches of legal systems shows that the priority is also affected by economic or legal interests. In this view, by separating the effects of secured transactions into two levels of parties and others, in some special circumstances, the contract is effective only in the relationship between the parties and is considered unenforceable to others or the Hierarchy of priority is adjusted and changed by law. This article intends to explain the reasons and basics for this deviation from the rule in other legal systems and then examine the jurisprudence of Islam and some Muslim countries to examine the position of Iranian law. As a result, it is safe to say that despite the existence of some theoretical capacities in jurisprudence, the approach of Iranian law with the issue is simple and far from macro-legal measures. The subject of this article reveals another consequence of not paying attention to the validity of official documents and making it mandatory in legal relations. Therefore, the only advantage of the Secured transactions law in legal system of Iran is the ease of analysis and implementation of criteria; without special measures being taken for their efficiency.

Vakili Moghadam, Mohammad Hosein (2022). Explaining the Challenge of Efficiency and Convenience in a Comparative Study of the Principles and criteria for Determining the Priority of Security Interests. *Comparative Law Review*, 13 (2), 867-885.

University of Tehran Press.

مطالعات حقوق تطبیقی

سال ۱۳، شماره ۲، شماره پیاپی ۲۶

پاییز و زمستان ۱۴۰۱، ۸۸۵-۸۶۷

DOI: 10.22059/JCL.2022.339485.634317

تبیین کشاکش کارآمدی و سهولت،

در مطالعه تطبیقی مبانی و ضوابط تعیین تقدم وثیقه

محمدحسین وکیلی مقدم[✉]۱. استادیار گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه حضرت معصومه (س)، قم، ایران. رایانامه: m.vakili@hmu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۰۴</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۰۳</p> <p>کلیدواژه‌ها: استنادناپذیری، رهن، طلبکار وثیقه‌دار، مطالبات ممتاز، معاملات وثیقه‌ای.</p>	<p>اگرچه در آغاز کار، تقدم حق وثیقه بر حقوق سایر طلبکاران مطلق و خدشه‌ناپذیر می‌نماید، اما مطالعه رویکردهای جدید نظام‌های حقوقی نشان می‌دهد اولویت حق وثیقه‌دار نیز بنابه مصالح اقتصادی یا حقوقی مقیدشدنی است. در این نگرش با تفکیک آثار عقود وثیقه‌ای به دو سطح طرفینی و غیر آن، در برخی شرایط خاص، عقد تنها در رابطه طرفین مؤثر واقع شده، نسبت به سایرین غیرقابل استناد محسوب می‌شود و یا اولویت حاصل از آن به حکم قانون دچار تعدیل و تغییر می‌گردد. این مقاله بر آن است ابتدا علل و زمینه‌های این عدول از قاعده را در سایر نظام‌های حقوقی تبیین نموده، سپس با ارزیابی موضع فقه و برخی کشورهای مسلمان، رویکرد حقوق ایران را مورد بررسی قرار دهد. در نتیجه می‌توان گفت با وجود برخی ظرفیت‌های نظری در فقه، مواجهه قانون ایران با موضوع به نحو غیرتفصیلی و به‌دور از تدبیر کلان حقوقی است. این مقاله یکی دیگر از تبعات عدم توجه به اعتبار اسناد رسمی و الزامی نکردن آن در روابط حقوقی را عیان می‌کند که در نتیجه آن تنها مزیت نظام حقوقی توثیق در ایران سهولت تحلیل و اجرای ضوابط است؛ بی‌آنکه در جهت کارآمدی آنها تدبیری ویژه اندیشیده شده باشد.</p>
<p>استناد</p> <p>۱۳ (۲)، ۸۶۷-۸۸۵</p>	<p>وکیلی مقدم، محمدحسین (۱۴۰۱). تبیین کشاکش کارآمدی و سهولت، در مطالعه تطبیقی مبانی و ضوابط تعیین تقدم وثیقه. مطالعات حقوق تطبیقی، ۱۳ (۲)، ۸۶۷-۸۸۵.</p>
<p>ناشر</p> <p>مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.</p>	

مقدمه

از میان روش‌ها و ابزارهای مختلفی که در حقوق مدنی برای اطمینان بخشی و تضمین حسن اجرای قرارداد به کار می‌رود، «معاملات وثیقه‌ای»^۱ دارای جایگاه ویژه‌ای است؛ زیرا در سایر روش‌ها مانند تعیین وجه التزام یا معرفی ضامن، حاصل توافق ایجاد تعهدی است که در نهایت اجرای آن وابسته به توان مالی متعهد اعم از متعهد اصلی یا ثالث است؛ در حالی که ممکن است به علت نوسان در دارایی شخص یا بروز ورشکستگی عملاً استناد به تضمین قراردادی بی‌فایده شود. اما توثیق، فراهم آوردن برتری و تقدم ذی‌نفع نسبت به مال موجود است، به نحوی که در صورت نقض قرارداد قادر به مطالبه حق خود از مال وثیقه باشد. در رهن، تضمین طلب با استفاده از مالی ملموس و مشخص است، اما در سایر روش‌های تضمین قرارداد مانند ضمانت اشتغال ذمه به‌عنوان امری اعتباری تحقق می‌یابد. همین تفاوت اصلی‌ترین عامل رواج معاملات وثیقه‌ای در تبادلات مالی قلمداد شده است (Harris & Mooney, 1994: 226). در چنین معاملاتی مدیون نباید با سوء رفتار خود مانع از وصول طلب از مال وثیقه شود. در نتیجه، قلمرو سلطه مالکانه او در تصرف مال محدود شده، طلبکار از امتیاز و حمایت قانون برخوردار می‌شود. بر همین اساس، از هزینه‌های طلبکار وثیقه‌دار کاسته می‌شود و نیازی نیست برای وصول طلب خود تمام رفتار اقتصادی و مالی مدیون را به شکل مستمر مورد ارزیابی و بررسی قرار دهد (De Gruyter, 2008: 105).

مهم‌ترین اثر چنین قراردادهایی را باید در تعیین اولویت و حق تقدم طلبکار وثیقه‌دار^۲ دانست؛ این برتری، وضعیت چنین طلبکاری را در بین سایر طلبکاران تعیین می‌کند. اگرچه برخی اصول و مبانی حقوق معاملات وثیقه‌ای کارآمد مانند ترویج استفاده از وثیقه در اموال متنوع، قابل پیش‌بینی بودن ضوابط، سهولت و شفافیت در اجرا به‌ویژه در قواعد تعیین تقدم مورد پذیرش اغلب نظام‌های حقوقی است (UNCITRAL, 2007: 190; Bourque, 2010: 58). اما در فرایند استنادپذیری^۴ وثیقه و تعیین مراتب تقدم و تأخر وثیقه نسبت به سایر مطالبات، نظام‌های حقوقی مختلف، متناسب با رویکردها و مبانی حقوقی و اقتصادی متفاوت اقدام به تعیین ضوابطی می‌نمایند؛ به نحوی که می‌توان گفت اصلی‌ترین تفاوت حقوقی در معاملات وثیقه‌ای مربوط به همین بخش است (De Boeck, 2018: 7; Cohen, 2018: 211). برای مثال، در حالی که در آلمان طلبکاران وثیقه‌دار مورد حمایت قانون و دارای تقدم محسوب می‌شوند (Sturmer, 2017: 168)، در فرانسه (ماده ۲۳۳۷ ق.م) و آمریکا با تفکیک بین مرحله الحاق^۵ و تثبیت^۱ وثیقه، مرحله اول تنها به انعقاد و اعتبار

1. Secured Transactions.

۲. در این مقاله منظور از وثیقه، وثائق عینی است، و شامل وثیقه شخصی یا ذمه‌ای مانند ضمان و کفالت نمی‌شود، جز در صورت تصریح.

3. Priority of Secured Creditor.

4. Effectiveness/ Opposabilité.

5. Attachment.

عقد وثیقه بین طرفین اختصاص یافته است که با رعایت الزامات قانونی و شرایط صحت عقد محقق می‌شود (Lee, 2019: 4; Herman, 2016: 46)؛ اما استنادپذیری و قابلیت اجرای تقدم حاصل از آن در مواجهه با اشخاص ثالث، در مرحله دوم است که علنی کردن^۲ وثیقه با استفاده از روش‌های قانونی مانند تصرف یا ثبت (ماده ۲۳۳۸ ق.م.فرانسه و ماده ۴۰۳ ق.م.چین؛ شیروی، ۱۴۰۰: ۱۱۶) را ضروری می‌سازد (Sturmer, Rolf, 2017: 167; Sheehan, 2016: 5). در مقابل، در ایران به تبعیت از فقه اسلامی و بدون تفکیک، توثیق به ایجاد حق عینی تبعی منجر می‌شود و بر همین اساس در برابر تمام اشخاص قابل استناد است. اگرچه در سهولت رویکرد اخیر تردیدی نیست، اما کارآمدی موضع حقوق ایران نیازمند سنجش و ارزیابی است.

- **پیشینه پژوهش.** اگرچه آثار تحقق وثیقه و وصف تقدم آن در بسیاری از منابع فقهی و حقوقی ایران مورد بررسی قرار گرفته، اما تقریباً در تمام آنها رویکرد غالب □ پذیرش حق تقدم مطلق برای وثیقه‌دار است، بی‌آنکه تحولات بحث در سایر نظام‌های حقوقی و منطق حقوقی حاکم بر آن تبیین شود.

- **روش‌شناسی پژوهش.** این نوشتار با استفاده از مطالعات تطبیقی در مقام تبیین مبانی و منطق حاکم بر تعیین تقدم وثیقه، ضوابط قانونی و حقوق کشورهای متعدد را ارزیابی می‌نماید. در این میان، نظام حقوقی امریکا به علت تفصیل و تعدد ضوابط در قانون متحدالشکل تجاری^۳ درباره وثیقه مال منقول بیش از سایر قوانین مورد توجه و اقتباس قرار گرفته است. همچنین، موضع کشورهای تابع حقوق اسلام و فقه اسلامی نیز تحلیل شده است تا از این میان، رهیافت‌هایی قابل انطباق با نظام حقوقی ایران تبیین شود.

- **یافته‌های پژوهش.** مطالعات صورت‌گرفته در این مقاله نشان می‌دهد در برخی موارد خاص عدول از تقدم وثیقه امری توجیه‌پذیر و زمینه‌ساز تحقق اهداف و مبانی کلی چون حمایت از حسن‌نیت، افزایش گردش سرمایه و جلوگیری از رکود اقتصادی است. بنابراین با پذیرش و رسمیت‌دادن به این اهداف، ضوابط مربوط به تقدم وثیقه نیز می‌تواند دستخوش تغییر گردد.

۱. تبیین قاعده در تعیین تقدم وثیقه و عوامل مؤثر بر آن

به شکل مرسوم بیان می‌شود که طلبکاران باوثیقه مقدم بر سایرین محسوب می‌شوند، حتی اگر طلب یا وثیقه آنها مؤخر از دیگران ایجاد شده باشد و اعم از اینکه سایرین، طلبکاران ممتاز دارای حق تقدم

۱. در برخی منابع از اصطلاح *استقرار وثیقه* استفاده شده است (شکری، ۱۳۹۷: ۸۵). نظر به اینکه در فقه و حقوق ایران، استقرار در مقابل تزلزل دیون به کار رفته و مصادیق و آثار آن متفاوت با موضوع بحث است، در این نوشتار، اصطلاح تثبیت Perfection ترجیح داده شده است.

2. Publicity.

3. Uniform Commercial Code- UCC.

قانونی^۱ و یا طلبکاران قضایی باشند. تنها در برخی موارد خاص این امکان برای طلبکاران اخیر فراهم شده است که با ثبت حق خود حاصل از توقیف محکوم‌به در سامانه ثبت وثائق عمومی^۲، همانند طلبکاری وثیقه‌دار قلمداد شوند (Segal, 2007: 936). در بین وثیقه‌داران یک مال، تعیین اولویت با پیچیدگی بیشتری همراه است؛ در این مورد نیز قاعده همچنان بر اساس تقدم زمانی است (Kozolchyk, Wilson, 2002: 15) که بر پایه آن، تقدم در زمان ایجاد وثیقه به تقدم در اجرای آن منجر می‌شود. اما در تعیین استثنای حاکم بر این ضابطه نیز رویکردها متفاوت است. افزون بر این، به متابعت از حقوق امریکا در برخی کشورها وثیقه تثبیت‌شده نسبت به سایر وثائق دارای اولویت است. در این رویکرد، توثیق نیازمند انعقاد قراردادی کتبی بین طرفین است که به‌موجب آن موضوع وثیقه باید به شکلی قابل تمایز توصیف شود. اگر دین، ایجاد شده و مدیون در مال معرفی شده دارای حق تصرف باشد، وثیقه محقق خواهد شد (UCC, 9-203). اما بالاترین سطح حمایت از وثیقه، به رسمیت شناختن آن در خصوص اشخاص ثالث است که تنها در صورتی محقق می‌شود که وثیقه تشریفات قانونی «تثبیت» را داشته باشد (السان، اردشیری، ۱۴۰۰: ۱۶۲). البته در این مورد نیز، بنابه مصالح اقتصادی یا حقوقی در برخی موارد خاص وثیقه به حکم قانون تثبیت می‌شود، بی‌آنکه برای این امر تشریفات خاصی ضروری باشد. برای مثال، در حقوق امریکا وثیقه‌هایی که برای پرداخت ثمن کالاهای مصرفی^۳ و تجهیزات کشاورزی ایجاد می‌شود مشروط بر اینکه بهای تجهیزات بیش از ۲۵۰ هزار دلار نباشد به محض تحقق، دارای تقدم و تثبیت شده است (Whaley, Mcjohn, 2010: 137). این رویکرد علاوه بر تسهیل معاملات اعتباری در این نوع عقود، بر مبنای این واقعیت شکل گرفته است که در چنین قراردادهایی نوعاً سند مکتوب تنظیم نمی‌شود (Lee, 2019: 8).

علاوه بر موارد پیش گفته، تصرف و ثبت از مهم‌ترین عوامل تثبیت وثیقه محسوب می‌شوند (ماده ۴۲۵ ق.م.چین). در حقوق امریکا تصرف^۴ در موضوع وثیقه از سوی وثیقه‌دار می‌تواند به تثبیت آن بینجامد. البته قواعد خاصی پیرامون تصرف در اموال غیرملموس تبیین شده است؛ برای مثال، در مورد وثیقه حساب‌های بانکی، آنچه ملاک است تحقق کنترل حقوقی نسبت به سپرده است که در این صورت کنترل‌کننده مقدم است (UCC, 9-327(1)). بدیهی است اگر روش تثبیت تمام وثیقه‌های حساب بانکی یکسان باشد، اولویت زمانی تقدم را تعیین می‌نماید (UCC, 9-327(2)). اگر بانک محل سپرده‌گذاری، نسبت به حساب بانکی وثیقه‌دار باشد، نسبت به سایر طلبکاران باوثیقه مقدم خواهد بود (UCC, 9-327(3)). همچنین طلبکار وثیقه‌داری که

۱. مبانی و مصادیق تعیین مطالبات ممتاز نیز در نظام‌های حقوقی یکسان نیست و هر کشوری متناسب با مبانی خود برخی مطالبات را ممتاز اعلام کرده است (ایزائلو و میرشکاری، ۱۳۹۱: ۴۵). در حقوق ایران مواد ۱۴۸ و ۱۴۹ قانون اجرای احکام مدنی در این زمینه تعیین تکلیف نموده است.

2. General Security Rights Registry.

3. Consumer Goods.

4. Possession.

به صورت مشترک با مدیون صاحب سپرده محسوب می‌شود، بر تمام وثیقه‌داران به شکل مطلق مقدم است (UCC, 9-327(4)). گردش آزاد موجودی^۱ مبنای عدم اعتبار وثیقه حساب بانکی در مقابل اشخاص باحسن نیت است (UCC, 9-332(b), Harris, 2016: 26). دربارهٔ اوراق بهادار هم اصولاً مبنای تقدم، تصرف و کنترل حقوقی نسبت به اوراق است؛ مگر اینکه وثیقه آن ثبت رسمی شده باشد که در این صورت، نسبت به سایر وثیقه‌ها مقدم است (UCC, 9-328(2)). در مورد وثیقه اسناد مال منقول^۲ نیز تصرف در مال موضوع سند ملاک تعیین تقدم است. با این حال، اگر در متن سند به وثیقه بودن مال تصریح شده و وثیقه‌دار با سوءنیت و با اطلاع از نقض حق سایر وثیقه‌داران سابق به واسطه اقدام خود مطلع باشد، وثیقه جدید مقدم نخواهد بود (UCC, 9-330(a)(b)). در مورد وثیقه اسناد و وجه نقد هم همین قاعده حکم‌فرما است (UCC, 9-330(b)). با این توضیح که در مقابل منتقل‌الیه پول، وثیقه‌های سابق قابل استناد نیست؛ مگر اینکه مدیون با او دربارهٔ نقض حق وثیقه‌داران تبانی کرده باشد (UCC, 9-332(a)).

روش دیگر تثبیت وثیقه، ثبت رسمی است که مهم‌ترین روش برای این امر محسوب می‌شود (تفرشی و دیگران، ۱۳۸۹: ۲۰۰). اگرچه در کشورهایی مانند چین (مادهٔ ۴۰۲ قانون مدنی) ثبت رهن اموالی خاص ضروری قلمداد شده است (شیروی، ۱۴۰۰: ۱۱۶)، اما می‌توان گفت در اغلب کشورها در مورد وثیقه اموال غیرمنقول، معیار ثبت رسمی به‌عنوان الزام قانونی پذیرفته شده است (برای نمونه، مادهٔ ۲۴۲۵ ق.م.فرانسه). مزایای متعدد مانند در دسترس عموم بودن و اعلان همگانی، برخورداری از معیار زمانی مشخص و امکان نظارت بر این فرایند، موجب شده است ثبت وثیقه روش مرسوم تثبیت در نظام‌های حقوقی مختلف قلمداد شود (Beale, 2008: 100)؛ به نحوی که می‌توان گفت علاوه بر امریکا (UCC, 9-310(a))، اکثریت کشورهای عضو اتحادیهٔ اروپا زمان ثبت را ملاک تقدم و تثبیت وثیقه برگزیده‌اند (Gullifer, 2008: 181). این رویکرد به علت برخورداری از مزایا و حمایت‌های قانونی، ثبت وثیقه به طلبکار واگذار شده است (Ball, 1977: 304). در برخی کشورها مانند انگلستان، علاوه بر لزوم ثبت اطلاعات به شرح مندرج در برخی قوانین^۳، هر نوع تغییر حقوقی از جمله رهن و توثیق مال ضرورتاً باید در سامانهٔ ثبت اختصاصی^۴ اعلام شود. مواردی مانند ثبت وثیقه زمین^۵، کشتی^۶ و هواپیما^۷ از نمونهٔ اخیر محسوب می‌شوند. درحالی که در کشوری مانند آلمان، ثبت در مورد تمام وثیقه‌ها پذیرفته

1. Free Flow of Funds.

۲. در سند مال منقول (Chattel Paper) وضعیت حقوقی برخی اموال خاص در آن ذکر می‌شود؛ مانند تعهدات مالی، اجاره، وثیقه یا اجاره به شرط تملیک مال.

۳. مانند مادهٔ ۸۶۰ قانون شرکتها (Companies Act, 2006).

4. Specialist Registration.

5. Land Registration Act (2002), S. 48.

6. Merchant Shipping Act (1995), S. 16 (1).

7. Mortgaging of Aircrafts Order (1972), SI 1972/1268.

شده است.^۱ در استرالیا^۲ وثیقه در مورد پرداخت ثمن در صورتی دارای اولویت است که از طریق ثبت رسمی تثبیت شده باشد. در مورد سایر اموال نیز تقدم در صورتی است که ظرف ۱۵ روز از تاریخ تصرف طلبکار یا از زمان الحاق وثیقه، ثبت صورت گرفته باشد (Herman, 2016: 45).

۲. استثنای قاعده و معیارهای آن

به طور کلی وثیقه تثبیت شده، مقدم بر تثبیت نشده است. اگر روش‌های تثبیت یکسان باشد، ملاک تقدم زمانی، روشی است که به تثبیت وثیقه منجر شده (ماده ۴۱۴ ق.م.چین؛ شیروی، ۱۴۰۰: ۱۱۹)، و در صورت تفاوت، اصل بر تقدم وثیقه تثبیت شده از طریق ثبت است (ماده ۲۳۴۰ ق.م.فرانسه). استثنا شدن از این قاعده گاه به علت نوع خاص طلب دارای وثیقه و گاه به علت مال موضوع وثیقه است (السان و اردشیری، ۱۴۰۰: ۱۷۱). برای مثال، وثیقه ثبت شده در سامانه اختصاصی ثبت، مقدم بر وثیقه ثبت شده در سامانه عمومی است. افزون بر این، رویکرد نظام‌های حقوقی مختلف در تعیین استثنا بر قاعده کلی را می‌توان به شکل زیر دسته‌بندی نمود:

۲.۱. استنادناپذیری در برابر منتقل‌الیه.

برای حفظ و ارتقای گردش سرمایه و جلوگیری از خروج مال از این چرخه، امکان انتقال مال موضوع وثیقه پذیرفته شده است (Segal, 2007: 930; Sheehan, 2016: 7). هدف رعایت توازن در منافع، و توجه متناسب به حق منتقل‌الیه^۳ و وثیقه‌دار است. در برخی نظام‌های حقوقی مانند چین، انتقال با رضایت مرتبه‌ن امکان‌پذیر قلمداد شده (ماده ۴۰۶ ق.م). اما در سند آنسیترال انتقال، حق وثیقه و تقدم طلبکار را از بین نمی‌برد و همچنان وثیقه در برابر منتقل‌الیه قابل استناد است؛ جز در صورتی که خود وثیقه‌دار به انتقال مال بدون وثیقه اذن داده باشد (UNCITRAL, 201: 207). استثنای دیگر در جایی است که منتقل‌الیه سزاوار حمایت حقوقی شناخته شده و بنا بر رویکردهای کلی اقتصادی و یا حقوقی، قانون‌گذار وثیقه سابق را نسبت به او قابل استناد نمی‌داند. مهم‌ترین معیارهای لزوم حمایت از منتقل‌الیه به شرح زیر است:

الف) انتقال به موجب فرایند طبیعی.

و طی روند طبیعی تجارت مدیون باشد، وثیقه در برابر منتقل‌الیه قابل استناد نبوده، بدون نیاز به هیچ تشریفات یا الزامات قانونی دیگر، در قبال او بی‌اعتبار خواهد شد. در تحقق این معیار،

1. German Civil Code (S. 232).

2. Personal Property Securities Act (2009), S. 62(2), 62(3).

۳. در سند «راهنمای قانون‌گذاری آنسیترال درباره معاملات وثیقه‌ای» (UNCITRAL Legislative Guide on Secured transactions) منظور از انتقال تنها انتقال عین را شامل نمی‌شود، بلکه انتقال منافع مال موضوع وثیقه نیز مشمول همین ضوابط است (UNCITRAL, 2007: 205).

4. The Ordinary Course of Business Approach.

ضروری است مدیون به‌عنوان فروشنده و با عنوان شغل مرسوم خود اموالی از نوع مال موضوع وثیقه را منتقل نماید و انتقال با همان قیود و شرایط سایر عقود مشابه منعقد شده باشد (UCC, (9)201-1. از سوی دیگر، ضروری است منتقل‌الیه نیز دارای حسن‌نیت باشد. تسهیل‌گردش اموال و سازگار بودن این رویکرد با اقتضائات تجاری از مزایای آن محسوب شده است؛ زیرا در غیر این صورت هر انتقال ضرورتاً نیازمند فحص و بررسی سابقه مال و بررسی وجود حق وثیقه نسبت به آن خواهد بود که به‌ویژه در کشورهایی که الزام قانونی در ثبت وثیقه نیست، عملاً به بی‌حقی خریدار با حسن‌نیت و تحقق سوءاستفاده نسبت به او منجر خواهد شد. این معیار در استرالیا^۱، نیوزیلند^۲ و کانادا^۳ هم مورد استفاده قرار گرفته است.

ب) انتقال مبتنی بر حسن‌نیت. در این رویکرد^۴ فارغ از اینکه انتقال وثیقه متعارف بوده یا خیر، صرفاً حسن‌نیت منتقل‌الیه ملاک عمل قرار می‌گیرد. مزیت این معیار که قدیمی‌ترین استثنا عنوان شده (Plank, 2013: 442)، استفاده از معیاری کم‌وبیش شناخته‌شده در نظام‌های حقوقی است. اگرچه این رویکرد به حمایت از شخص باحسن‌نیت و جلوگیری از سوءاستفاده از او متمرکز است، اما اتکا به معیار شخصی و عدم توجه به اقتضائات و انتظارات متعارف در معاملات، از نقصان‌های آن محسوب می‌شود (UNCITRAL, 2007: 205). این معیار در قسمت دوم ماده ۳۳۲-۹ قانون امریکا مورد توجه قرار گرفته است (Harris, 2016: 29).

ج) انتقال در محدوده زمانی. در رویکرد سوم^۵ با تعیین یک محدوده زمانی در قانون مقرر می‌شود که تنها در همان محدوده زمانی، وثیقه در برابر اشخاص ثالث قابل استناد است. بنابراین با گذشت زمان هر نوع انتقال موجب عدم امکان استناد به وثیقه نسبت به منتقل‌الیه می‌شود. این معیار نیز به علت عدم انطباق با معیارهای رفتار متعارف و لزوم بررسی وضعیت مال در گذشته مورد نقد قرار گرفته است. چنان‌که ذکر شد، مبنای استثنای یادشده حمایت از منتقل‌الیه است. نتیجه اینکه اگر انتقال در قالب عقد غیرمعوض صورت گرفته باشد، اولویت و تقدم وثیقه سابق توجیه‌پذیر است؟ حتی اگر وثیقه تثبیت نشده باشد (UNCITRAL, 2007: 226; Sheehan, 2016: 13; 208; Lee, 2019: 35).

۲.۲. مطالبات ممتاز. مبانی، مصادیق و نوع حمایت از مطالبات دارای امتیاز قانونی در کشورهای مختلف متفاوت است؛ این تفاوت که متناسب با اهداف و رویکردهای اجتماعی و

1. Personal Property Securities Act, 2009, S. 46.

2. Personal Property Securities Act, 1999, S.53.

3. Personal Property Securities Act, 1990, S. 28.

4. The Good Faith Approach.

5. The Time-Limitation Approach.

۶. در ایلینویز امریکا، علاوه بر شرایط گفته‌شده ضروری است منتقل‌الیه بهای مال را پرداخته باشد 810 ILCS

5/9-317 (b)

اقتصادی بروز می‌نماید. گاه به تقدم مطالبات ممتاز نسبت به وثائق منجر شده است. البته در برخی موارد نیز رسمیت‌بخشی و اعتبار این دسته از مطالبات منوط به ثبت رسمی است (UNCITRAL, 2007: 209; Beale, 2008: 102).

۳.۲. مطالبات بستانکاران قضایی.

منظور از بستانکار قضایی محکوم‌له‌ای است که به حکم دادگاه، مالی از مدیون جهت استیفای حق او توقیف شده است. چنین طلبکاری در پیگیری حق خود تمام اقدامات قانونی لازم را انجام داده و با استفاده از ظرفیت دادخواهی در مقام مطالبه قضایی برآمده است (Rowley, 2011: 2). بنابراین مقدم دانستن آنها نسبت به وثیقه‌داران سابق، بی‌عدالتی به گروه اخیر نیست؛ زیرا اینان نیز از امکان طرح دعوا و مطالبه حق خود به طریق قضایی برخوردار بوده، اما به اختیار از آن استفاده نکرده‌اند (UNCITRAL, 2007: 211).

۴.۲. حقوق ارائه‌کنندگان خدمات.

در برخی کشورها اشخاصی که با خدمات خود افزایش بهای موضوع وثیقه را موجب شوند، مورد حمایت‌های قانونی ویژه‌ای قرار می‌گیرند؛ گاه چنین افرادی در مطالبات خود دارای وثیقه فرض می‌شوند، گاه قادرند تا دریافت مطالبات مال را نزد خود نگه دارند و در برخی موارد نیز حتی نسبت به سایر وثیقه‌داران دارای تقدم قلمداد می‌شوند. زمینه‌سازی برای تداوم ارائه خدمات، افزایش بهای کالا که می‌تواند نفع وثیقه‌دار را نیز تأمین نماید و توجه به اقتضات فعالیت در این عرصه، مانند تعمیر یا انبارداری کالا و عدم امکان بررسی سابقه مال از مزایای این رویکرد تلقی شده است. از طرف دیگر، این رویکرد که در اغلب کشورهای اروپایی مورد پذیرش قرار گرفته است در صورت پذیرش بی‌ضابطه، ارزش و اعتبار ثبت را مخدوش می‌نماید (Sturmer, 2017: 171; De Boeck, 2018: 10). البته در مقام ایجاد توازن بین منافع، پیشنهاد شده است این اولویت صرفاً به میزان دستمزد متعارف ارائه‌دهندگان خدمات باشد (UNCITRAL, 2007: 212).

۵.۲. وثیقه پرداخت ثمن.

گاه وثیقه در راستای تضمین بازپرداخت ثمن خرید کالا ایجاد شده است. در برخی نظام‌های حقوقی این وثیقه^۱ دارای اولویت بوده و ضوابط خاصی در مورد آن وضع شده است؛ برای مثال، در حقوق امریکا وثیقه پرداخت ثمن کالا دارای اولویت است، مشروط بر اینکه در زمان تصرف کالا از سوی مدیون (خریدار) یا ظرف ۲۰ روز از آن زمان، تثبیت شده باشد (UCC, 9-324(a)). این وثیقه در مورد موجودی انبار^۲ نیز دارای اولویت است، مشروط بر اینکه علاوه بر تثبیت وثیقه در زمان تصرف، وثیقه‌دار موضوع را طبق سندی تفصیلی به اطلاع سایر وثیقه‌داران رسانده باشد (UCC, 9-324(b)). همین رویکرد با شرایطی

1. Purchase-Money Security Interest.

۲. طبق بند ۴۸ از قسمت «الف» ماده ۹-۱۰۲ قانون متحدالشکل تجاری امریکا، «موجودی انبار» (Inventory) به معنی محصولاتی است که به شخص اجاره داده شده و یا محصولاتی که به قصد فروش و اجاره تهیه شده است و شامل مواد اولیه و یا تجهیزات به‌کاررفته در تجارت و کالاهایی غیرزراعی می‌شود.

مشابه در مورد وثیقهٔ ثمن احشام و دام نیز پذیرفته شده است (UCC, 9-324(d); Kozolchyk, Wilson, 2002: 25). در استرالیا نیز مشروط بر اینکه وثیقه ظرف ۱۵ روز کاری بعد از تصرف مدیون ثبت رسمی شده باشد، دارای اولویت است.^۱

۶.۲. وثیقه در اجزای مال. گاه مال موضوع وثیقه به عنوان جزئی از مال دیگر مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ در چنین اموالی^۲ قاعدهٔ کلی تعیین اولویت وثیقه اعمال می‌شود (UCC, 9-335(c))، مگر اینکه وثیقه جزئی از مالی محسوب شود که کل آن وثیقه بوده، تثبیت آن به موجب درج در سند مالکیت محقق شده است. در این صورت، وثیقهٔ کل مال مقدم بر وثیقهٔ اجزای آن است (UCC, 9-335(e)). اما اگر وثیقه به نحوی در مال دیگر ترکیب شود که ماهیت آن زایل گردد^۳، در فرضی که وثیقه قبل از زوال ماهیت تثبیت شده باشد، به تمام مال تعمیم خواهد یافت (UCC, 9-336(e)). نهایتاً در فرضی که چند جزء مال دارای وثیقه‌های تثبیت شدهٔ متعدد باشند، به نسبت ارزش هر قسمت در زمان ترکیب و زوال ماهیت در مال کلی، اولویت تعیین خواهد شد^۴ (Wood, 2010: 827; UCC, 9-336(f)).

۷.۲. وثیقهٔ مطالبات آتی. ممکن است در قرارداد وثیقه توافق شود توثیق مال مطالبات آتی طلبکار نسبت به مدیون را نیز دربر گیرد. در نظام حقوقی امریکا این توافق^۵ معتبر قلمداد شده است (شکری، ۱۳۹۷: ۸۵) و قاعدهٔ کلی تعیین اولویت وثیقه در مورد آن نیز اجرا می‌شود (UCC, 9-323(a)). تقدم این وثیقه^۶ بر وثائق بعدی ۴۵ روز است، مگر جایی که وثیقه‌دار بعدی از وجود آن مطلع بوده باشد (UCC, 9-323).

بنابراین، رویکرد منعطف در تعیین اولویت دارندگان وثیقه به عنوان گامی در راستای ایجاد توازن بین منافع و مصالح کلی، جایگزین مواجههٔ جزمی با موضوع شده است (Coenen, Giverty, 2000: 837).

1. Personal Property Securities Act, 2009, S. 62.

2. Accessions.

3. Commingled Goods.

۴. برای مثال، اگر مال کلی را یک و اجزای آن را شکر و آرد بدانیم، با فرض اینکه قیمت شکر ۲ و قیمت آرد ۵ دلار بوده باشد و ارزش یک ۸ دلار فرض شود، طلبکاران وثیقه‌دار نسبت به اجزای یک به ترتیب نسبت به ۲ و ۵ دلار از ارزش کلی یک دارای اولویت هستند اما اگر ارزش محصول نهایی کمتر از مجموع ارزش اجزا باشد، کاهش سهم برای هریک از طلبکاران لحاظ خواهد شد. در مثال پیش گفته اگر ارزش یک ۶ دلار بشود، طلبکار دارای وثیقه در شکر دوهفتم از شش دلار و وثیقه‌دار آرد پنجاهفتم از شش دلار را دریافت خواهد کرد (UNCITRAL, 2007: 217).

5. Future Advances Clause.

۶. این فرض را نباید با شرط توثیق اموال آتی (The after Acquired Property Clause) یکی دانست، زیرا در مورد اخیر توافق می‌شود علاوه بر مال مورد توافق، اموال آتی مدیون نیز به عنوان وثیقه قلمداد شوند (طجرلو و شعبانی، ۱۳۹۳: ۲۰۷). این توافق در حقوق امریکا و انگلستان معتبر قلمداد شده است و تحقق وثیقه معلق به تحصیل یا ایجاد مال در آینده خواهد بود (Segal, 2007: 955). این در حالی است که در حقوق نوشته، وثیقه به شکل قطعی و غیرقابل تغییر باید مشخص شده باشد، وگرنه عقد باطل است (Walker, 2002: 12).

۳. وثیقه و تقدم حاصل از آن در فقه اسلامی و کشورهای مسلمان

جایگاه وثیقه در حقوق اسلامی نیز در دو بخش قابل ارزیابی است؛ ابتدا شرایط شکل‌گیری وثیقه و استنادپذیری آن در مواجهه با اشخاص ثالث، و در ادامه قواعد و استثنای احتمالی مرتبط با تقدم وثیقه مطرح خواهد شد.

۳.۱. انعقاد رهن و استنادپذیری وثیقه حاصل از آن. اگرچه تأمین حاصل از رهن، متأثر از حقوق غرب از مصادیق حق عینی شمرده می‌شود، اما در سابقه فقه اسلامی از تمایز بین عین و دین صحبت شده که بر اساس آن، دین به ذمه مدیون تعلق می‌یابد و این در حالی است که عین به علت استقرار خارجی، به ذمه مرتبط نیست. افزون بر این، در فقه اسلام تحلیل آنچه به‌عنوان حق عینی مطرح می‌شود در ذیل مباحث مالکیت و با عباراتی مانند «الحق فی العین» یا «الحق ثابت فی المال» مورد ارزیابی قرار گرفته است (السنهوری، ۱۹۹۷: ۲۵). در کنار حق مالکیت تام، حق منفعت، حق رقبه و حقوق ارتفاقی که به موجب آنها سلطه شخص به ذات عین ایجاد می‌شود، حقوقی مطرح شده‌اند که صرفاً جهت ضمانت از دیون و نسبت به اعیان ایجاد می‌شود. نوع اخیر که شامل حق رهن و حق حبس است مصداق حقوقی است که امروزه به‌عنوان حق عینی تبعی شناخته می‌شود (صفایی و جواهرکلام، ۱۳۹۹: ۲۱). در فقه اهل سنت، تفکیکی در مرحله انعقاد و قابلیت استناد رهن بیان نشده و منطبق با ضوابط کلی و مانند هر عقد دیگر، رهن نیز در صورت انعقاد به شکل صحیح، مؤثر و قابل استناد است. در مقام تفسیر آیه ۲۸۳ سوره بقره^۲ و بر اساس دیدگاه جمهور فقهای مذاهب اربعه، قبض شرط لزوم رهن است و با ایجاب و قبول عقد محقق می‌شود (ابوعقیل، ۲۰۰۸: ۱۰۲؛ الربیع، ۱۴۰۶: ۳۴۹؛ السنهوری، ۱۹۹۷: ۵۱).

در فقه امامیه نیز در مورد لزوم قبض مرهونه و اثر آن در رهن دیدگاه‌های مختلفی ابراز شده است (مفید، ۱۴۱۳: ۶۲۱؛ حلی، ۱۴۰۸: ۷۳؛ حلی، ۱۴۱۸: ۱۳۷؛ همدانی، ۱۳۸۷: ۵۴۶؛ بجنوردی، ۱۴۱۹: ۳۹؛ حلی، ۱۴۳۸: ۱۱۶؛ عاملی، ۱۳۲۷: ۳۸؛ عراقی، ۱۳۸۶: ۱۶). اما همان‌گونه که در ماده ۷۷۲ ق.م ایران نیز بیان شده است می‌توان نظر مشهور را مبتنی بر عینی بودن رهن دانست که جز با تحقق قبض منعقد نخواهد شد^۳. همچنین، در فقه امامیه نیز انعقاد عقد به معنی خلق موجودی اعتباری است که در صورت انطباق با شرایط صحت، هم در رابطه طرفین و هم در رابطه با دیگران معتبر و قابل استناد است. بنابراین، همانند فقه اهل سنت در مذهب امامیه نیز به

۱. در قانون برخی کشورها مانند مراکش، ضوابط رهن در مجموعه‌ای با عنوان «المدونه الحقوق العینیه» آمده است.

۲. *وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ...*

۳. البته در برخی موارد استثنایی رهن بدون قبض نیز صحیح قلمداد شده است؛ مانند ماده ۴۲ قانون دریایی (در رهن کشتی)، ماده ۶ تصویب‌نامه قانونی تأسیس انبارهای عمومی (در پذیرش ظهرنویسی برگ وثیقه انبارهای عمومی بدون نیاز به قبض) و بیع شرط و معاملات با حق استرداد در صورتی که ماهیت آنها مبتنی بر رهن تحلیل شود (صفایی و جواهرکلام، ۱۳۹۹: ۳۰).

لحاظ نظری تفکیکی در مورد انعقاد و تثبیت وثیقه حاصل از رهن مطرح نشده است؛ با این تفاوت که به علت ضرورت قبض برای تحقق رهن، در عمل تمام مصادیق رهن معتبر از منظر فقه شیعه و حقوق ایران، بر اساس معیار حقوق غرب تثبیت شده محسوب می‌شود و در برابر اشخاص ثالث قابل استناد قلمداد می‌گردد. افزون بر این، در قانون برخی کشورهای تابع اهل سنت مانند ماده ۱۷۴ قانون التزامات و العقود مراکش، شرط صحت هر نوع رهن منوط به تنظیم سند مکتوب است. در نمونه‌های دیگر با تقسیم رهن به دو نوع رسمی و حیازی^۱ تلاش شده است بخشی از مزایای رویکرد حقوق غرب محقق گردد؛ رهن حیازی عقدی رضایی است که موضوع آن می‌تواند منقول یا غیرمنقول باشد و بر اساس آن تا ادای دین، مال در اختیار و تصرف دائن قرار می‌گیرد^۲، اما رهن رسمی تنها در مال غیرمنقول و ضرورتاً بر اساس تنظیم سند رسمی معتبر است (الربیعہ، ۱۴۰۶: ۶۵۷)^۳. در واقع، این رویکرد، رسمیت دادن به لزوم اعلان رهن به‌ویژه در مورد توثیق مال غیرمنقول است که می‌تواند زمینه سوءاستفاده از عدم اطلاع اشخاص ثالث از وجود رهن را به حداقل برساند.

در قوانین ایران، اگرچه تلاش شد در رویه‌ای مشابه لزوم تنظیم سند رسمی در اموال غیرمنقول مورد توجه قرار گیرد، برخلاف خواست واضعان قانون ثبت^۴ و بدون توجه به تبعات نادیده گرفتن اهمیت رواج سند رسمی در معاملات، با عدول از ظاهر موادی، مانند ماده ۲۲ قانون ثبت، در حال حاضر ترهین مال دارای سند رسمی نیازمند ثبت قلمداد نمی‌شود. وضع ماده ۶۲ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۶^۵ را نیز می‌توان نقطه پایانی بر اختلافات نظری در این مورد دانست؛ زیرا به‌موجب آن با تشخیص/اعتبار شرعی اسناد عادی از سوی دادگاه، رهن نسبت به مال غیرمنقول نیز دارای اعتبار بوده، می‌تواند در برابر اشخاص ثالث

۱. مشابه این تفکیک بین Pledge و Mortgage قابل مشاهده است؛ در Pledge که به رهن وفا یا گرو ترجمه شده است، مال به تصرف طلبکار در می‌آید، در حالی که در اصطلاح دوم به‌عنوان رهن، تصرف مال در اختیار مرتبه به‌عنوان طلبکار قرار نمی‌گیرد (الفاروقی، حارث سلیمان، المعجم القانوني، ۱۳۸۷، قم: مؤسسه تبیان، ص ۴۵۹).

۲. مواد ۹۴۸ تا ۹۸۱ ق.م.الجزائر؛ ماده ۱۳۲۱ ق.م.عراق.

۳. مواد ۸۸۲ تا ۹۳۶ ق.م.الجزائر؛ ماده ۱۳۲۰ ق.م.عراق.

۴. علی‌اکبر داور به‌عنوان وزیر عدلیه در تاریخ پنجشنبه ۲۷ بهمن ماه ۱۳۰۵ در مجلس شورای ملی و در مقام تبیین ویژگی‌های عدلیه جدید بیان می‌دارد: «...به موجب قانون، ثبت املاک اجباری است... معاملات غیرمنقول در نتیجه ثبت اسناد چنان اعتباری خواهد یافت که تاکنون در ایران سابقه نداشته است؛ زیرا همینکه سند ملکی به ثبت رسید هیچ ادعائی از طرف هیچ کس نسبت به آن ملک پذیرفته نخواهد شد...». ر.ک. عاقلی، باقر، ۱۳۹۷، داور و عدلیه، تهران: نشر نارمک، چ ۱، ص ۱۴۳.

۵. «کلیه معاملات راجع به اموال غیرمنقول ثبت شده مانند بیع، صلح، اجاره، رهن و نیز وعده یا تعهد به انجام این‌گونه معاملات باید به‌طور رسمی در دفاتر اسناد رسمی تنظیم شود. اسناد عادی که در خصوص معاملات راجع به اموال غیرمنقول تنظیم شوند مگر اسنادی که بر اساس تشخیص دادگاه دارای اعتبار شرعی است در برابر اشخاص ثالث غیرقابل استناد بوده و قابلیت معارضه با اسناد رسمی را ندارند».

نیز مورد استناد قرار گیرد (صفایی و جواهر کلام، ۱۳۹۹: ۴۷ و ۲۱۶). این درحالی است که در قانون دریایی ایران مصوب ۱۳۴۳، مجموعه‌ای از ضوابط استثنایی پیرامون رهن کشتی مطرح شده است (ابوعطا، ۱۳۹۴: ۹) که بیش از آنکه مبتنی بر ماهیت خاص کشتی و حقوق مربوط به آن باشد، تفاوتی حاصل از ترجمه و اقتباس از حقوق کشورهای است که در شکل‌گیری و انعقاد رهن رویکردی متفاوت با فقه و حقوق ایران دارند. برای مثال در ماده ۴۲ این قانون مقرر شده است رهن کشتی به وسیله سند رسمی صورت می‌گیرد و قبض در آن شرط صحت نیست (بند «د» ماده ۲۴؛ نجفی اسفاد و شعبانی کندسری، ۱۳۹۴: ۱۷۲).

۲.۳. ضوابط تعیین تقدم وثیقه و احکام آن. وثیقه حاصل از رهن که «تأمینات

عینیه» نامیده می‌شود دارای دو اثر حق تقدم و حق تتبع است. به موجب حق تقدم، دارنده وثیقه نسبت به تمام طلبکاران بدون وثیقه و تمام وثیقه‌دارانی که بعد از او دارای وثیقه شده‌اند، دارای اولویت است. همان‌گونه که در قوانین مختلف کشورهای اسلامی ذکر شده^۱ این اولویت مطلق است (صفایی و جواهر کلام، ۱۳۹۹: ۱۳۵؛ ابوعقیل، ۲۰۰۸: ۱۰۲) و آنچه به عنوان حقوق ممتاز در قوانین تعیین شده است نیز استثنایی بر این قاعده محسوب نمی‌شود (السنهوری، ۲۰۰۰: ۹۱۹؛ الزحیلی، ۱۴۰۴: ۱۹؛ ثامر، ۲۰۱۹: ۱۴۴). زیرا رهن در لغت به معنی حبس مال از هر نوع تغییر و دگرگونی به نفع مرتهن است. افزون بر این، حق وثیقه‌دار متعلق به عین مرهونه و ذمه رهن است، درحالی که حق طلبکاران بی‌وثیقه صرفاً به ذمه مدیون تعلق دارد؛ در نتیجه، حق مرتهن اقوی است (عبدالفتاح، ۲۰۱۸: ۴۱). به موجب حق تتبع که معادل حق تعقیب حاصل از حق عینی است، با تحقق وثیقه، حق مرتهن نسبت به تمام اشخاص قابل استناد است؛ بنابراین در صورت فروش مرهونه، حق مرتهن نسبت به عین همچنان باقی است. در نتیجه، تأمین عینی حاصل از رهن مینا و ابزار استیفای طلب وثیقه‌دار محسوب می‌شود و در هر فرضی باقی می‌ماند؛ اعم از اینکه مال در مالکیت مدیون باقی مانده یا از آن خارج شده باشد (الربیع، ۱۴۰۶: ۶۷۰؛ خیری، ۲۰۱۹: ۳۸؛ بعجی، ۲۰۱۹: ۹۵). همین رویکرد کلی فقه اسلام در قانون بسیاری از کشورهای عرب‌زبان مورد پذیرش قرار گرفته است؛ بنابراین تفصیل مربوط به قیود تقدم وثیقه‌دار به نحوی که در حقوق غرب مطرح شده در قوانین آنها بازتاب نیافته است.

در فقه امامیه نیز تقدم مرتهن بر طلبکاران بدون وثیقه و بر وثیقه‌داران مؤخر پذیرفته شده است؛ زیرا هدف و مبنای اصلی رهن، ایجاد وثیقه است که هم بر اساس ادله شرعی و هم مبتنی بر ارتکازات عرفی جز با تقدم حق مرتهن محقق نخواهد شد (کاشف‌الغطاء، ۱۳۵۹: ۸۵؛ همدانی، ۱۳۸۷: ۶۳۲). از تفاوت‌های جالب توجه فقه امامیه با سایر مذاهب اربعه، تفکیک تقدم حاصل از

۱. ماده ۹۰۷ ق.م.الجزائر، مواد ۱۰۶۰ و ۱۰۶۱ قانون معاملات مدنی امارات، ماده ۱۳۰۴ ق.م.عراق، مواد ۱۴۲ و ۱۵۵ قانون حقوق عینی مراکش، ماده ۱۰۳۴ ق.م.لیبی و ماده ۱۰۵۶ ق.م.مصر.

وثیقه در دو فرض مفلس شدن رهن و فوت اوست که می‌توان علت اصلی این دو تفاوت را وجود دو روایت از معصومین دانست که به‌موجب آن در فرض فوت رهن، مرتهن نسبت به سایر غرما دارای تقدم نیست.^۱ در مورد تقدم مرتهن در فرض افلاس رهن ادعای اجماع شده است (عاملی، ۱۳۲۷: ۱۷۸؛ طباطبایی، ۱۴۱۸: ۲۱۹؛ بجنوردی، ۴۷). اما برخی در مقام توجیه روایات یادشده بیان کرده‌اند اگر رهن به معنی توثیق مال به نحوی باشد که با حلول اجل دین و عدم پرداخت آن حق مرتهن در استیفای طلب تحقق یابد، تقدمی برای مرتهن نسبت به سایر غرمای متوفی وجود نخواهد داشت؛ زیرا با فوت رهن تمام دیون مؤجل او حال می‌شود؛ در نتیجه، موقعیت مرتهن با سایرین تفاوتی ندارد. به دیگر سخن، آنچه به‌موجب رهن محقق می‌شود لزوم حبس و حفظ مال از سوی رهن است. اما امکان استیفای طلب مرتهن از مال منوط به عدم پرداخت دین در موعد مقرر است که این موضوع با فوت رهن برای تمام دیون او حاصل خواهد شد. بنابراین با فوت او تقدمی برای مرتهن متصور نیست (بهبهانی، ۱۴۰۵: ۹۷). در تحلیلی دیگر بیان شده است، رهن به معنی ایجاد تقدم طلب دارای وثیقه است که ظرف آن مانند تمام دیون انسان، ذمه مدیون است. اما با فوت مدیون، حقوق و مطالبات دینان به ترکه تعلق می‌گیرد. بنابراین و به‌واسطه تغییر ظرف یا محل دیون، تقدمی هم برای مطالبات سابق باقی نخواهد ماند؛ زیرا تقدم مادامی پابرجا است که سایر مطالبات متعلق به ذمه باشند. درحالی که با فوت مدیون تمام مطالبات به ماترک خواهد یافت و از این نظر تفاوتی بین دیون و مطالبات نیست (بحرانی، ۱۴۰۵: ۲۶۰). در نظر مشهور فقها استدلال‌های یادشده مورد پذیرش قرار نگرفته است، زیرا علاوه بر ضعف روایات و شاذ بودن مفاد آنها چنین استدلال شده است که برخلاف تحلیل‌های پیش‌گفته از یک سو، مزیت ارتكازی رهن ایجاد وثیقه و تقدم حاصل از آن در همان زمان شکل‌گیری عقد است و از سوی دیگر، متعلق وثیقه و سایر دیون رهن، اموال او است. در واقع، فوت مدیون تأثیری در وضعیت دیون او از نظر ظرف ایجاد نمی‌کند، چراکه معنایی برای ماترک جز اموال باقی‌مانده از متوفی متصور نیست. بنابراین، متعلق حق مرتهن و سایر غرما اموال مدیون است، با این تفاوت که در زمان تحقق رهن، تراحمی وجود نداشته، اما شکل‌گیری حق سایر غرما در اموال متوفی زمانی بوده است که پیش‌تر حق وثیقه‌دار محقق شده و درواقع اعمال این حق دارای تراحم با حق سابق است. افزون بر این،

۱. حدیث اول: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَكَمِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَ عَنْ رَجُلٍ أَفْلَسَ وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ لِقَوْمٍ وَ عِنْدَ بَعْضِهِمْ رَهْنٌ وَ لَيْسَ عِنْدَ بَعْضِهِمْ فَمَاتَ وَ لَا يُحِيطُ مَالُهُ بِمَا عَلَيْهِ مِنَ الدَّيْنِ قَالَ يُقَسَّمُ جَمِيعُ مَا خَلَفَ مِنَ الرَّهْنِ وَ غَيْرِهَا عَلَى أَرْبَابِ الدَّيْنِ بِالْحِصَصِ. حدیث دوم: سَلِمَانَ بْنِ حَفْصِ الْمَرْزُوقِيِّ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ عَ فِي رَجُلٍ مَاتَ وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ وَ لَمْ يُخَلَّفْ شَيْئاً إِلَّا رَهْنًا فِي يَدِ بَعْضِهِمْ فَلَا يَبْلُغُ ثَمَنَهُ أَكْثَرَ مِنْ مَالِ الْمُرْتَهِنِ أَوْ يَأْخُذُ بِمَالِهِ أَوْ هُوَ وَ سَائِرُ الدُّيَّانِ فِيهِ شُرَكَاءُ فَكَتَبَ عَ جَمِيعَ الدُّيَّانِ فِي ذَلِكَ سَوَاءً يَتَوَرَّعُونَهُ بَيْنَهُمْ بِالْحِصَصِ الْحَدِيثِيُّ (محمد، حرعاملی (۱۴۰۹)، تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، باب ۱۹ از ابواب کتاب الرهن، ج ۱۸، چ ۱، قم: مؤسسه آل‌البیت، ص ۴۰۵).

مقتضای طبع حق مرتهن بقای آن است و مادامی که مانعی در استمرار آن وجود ندارد نباید حکم به زوال آن داد؛ بنابراین نه از نظر تحلیلی و نه به واسطه ضعف در طریق نقل احادیث پیش گفته نمی‌توان با تقدم مرتهن در هر دو فرض فوت یا افلاس راهن مخالفت ورزید (عراقی، ۱۳۸۶: ۸۴؛ حلی، ۱۴۱۸: ۱۹۱؛ آبی، ۱۴۱۷: ۵۴۵؛ عاملی، ۱۴۱۳: ۳۹؛ نجفی، ۱۴۰۵: ۱۷۴). بر اساس همین تحلیل در صورت شکل‌گیری رهن مکرر، تقدم حق بر اساس تقدم زمانی وثیقه تعیین خواهد شد (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸: ۵۵؛ کاتوزیان، ۱۳۸۲: ۵۹۵؛ دلشاد، ۱۴۰۰: ۴۱) و انتقال مال نیز حق وثیقه‌دار را منتفی نمی‌سازد (صفایی و جواهرکلام، ۱۳۹۹: ۱۵۸).^۱ در قوانین ایران نیز همین رویکرد پذیرفته شده است؛ بر این اساس در ماده ۲۲۷ قانون امور حسبی به تقدم مرتهن نسبت به سایر دیون متوفی تصریح شده است. همچنان‌که نظر به مواد ۷۸۰ ق.م.ا، ۱۲۸ آیین دادرسی مدنی، ۱۴۸ قانون اجرای احکام مدنی، ۵۱۴ تا ۵۱۷ قانون تجارت و ماده ۵۸ قانون اداره تصفیة امور ورشکستگی، تقدم وثیقه‌داران به شکل مطلق بر هر نوع طلبکار دیگر و بر اساس معیار اولویت زمانی قابل احراز و استنباط است (صفایی و جواهرکلام، ۱۳۹۹: ۱۳۷). تنها در ماده ۳۰ قانون دریایی مقرر شده است دارندگان حقوق ممتاز به شرح مندرج در ماده ۲۹ آن قانون، دارای تقدم حتی نسبت به وثیقه‌داران قلمداد می‌شوند. ماده ۵۱ این قانون نیز تاریخ ثبت رهن به شکل رسمی را مبنای تعیین تقدم حق وثیقه‌داران قلمداد کرده است.^۲ همچنان‌که در ماده ۱۰۸ آیین‌نامه اجرای مفاد اسناد رسمی لازم‌الاجرا و طرز رسیدگی به شکایت از عملیات اجرایی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مصوب ۱۳۸۷ نیز سازوکاری پیش‌بینی شده که به قصد آگاهی بستانکاران بعدی است و به موجب آن وثیقه‌مجدد مورد معامله رهنی شامل این قانون فقط در صورتی ممکن است که وثیقه‌مقدم در سند قید گردد. تنها با مراعات تشریفات مقرر در این قانون است که می‌توان ترتیب زمان مندرج در ماده ۱۰۹ آیین‌نامه را اجرا نمود.

آنچه در مقام ارزیابی موضع فقه و حقوق ایران باید گفت اینکه اگرچه در وضع موجود حق تقدم حاصل از وثیقه به‌عنوان قاعده و ضابطه غالب و مقبول قلمداد می‌شود، اما نباید پنداشت چنین تقدمی غیرقابل تغییر و از اوصاف ذاتی حاصل از تحقق رهن است.

۱. شایان ذکر است مفاد رأی وحدت رویه شماره ۶۲۰ دیوان عالی کشور مندرج در روزنامه رسمی شماره ۱۵۴۰۶ در تاریخ ۱۳۷۶/۱۰/۲۲ را نمی‌توان به معنای بی‌اعتباری یا عدم نفوذ انتقال مرهونه به شکل مطلق دانست. زیرا زمینه صدور رأی در جایی است که ملک تجاری مرهونه بوده و راهن حق سرقفلی ملک را واگذار کرده است. از آنجا که سرقفلی از حقوق تابع ملک محسوب شده و در ارزش اقتصادی آن دارای اثر قاطع است، چنین انتقالی به‌درستی مغایر با حقوق مرتهن قلمداد شده است. بنابراین، معیار مندرج در ماده ۷۹۳ قانون مدنی همچنان معتبر و پابرجا است.

۲. برای دیدن دیدگاه‌های مختلف در تحلیل ارتباط مواد ۴۶ و ۵۱ و تبیین نظری که به شکل ضمنی قائل به تفکیک بین مرحله ایجاد وثیقه کشتی و استنادپذیری آن است، ر.ک. نجفی اسفاد و شعبانی کندسری، ۱۳۹۴: ۱۷۴.

فارغ از مصادیق استثنایی در قوانین ایران، از منظر تحلیل فقهی، این نکته شایان توجه است که حذف و یا تعدیل تقدم وثیقه‌دار امری ناممکن و مغایر اصول ثابت فقهی محسوب نشده، بلکه گونه‌ای عدم توجیه حذف تقدم و فقدان مصلحت موجه برای آن به‌عنوان استدلال بیان شده است. بنابراین، در صورت احراز مصلحتی فراتر از لزوم تقدم مطلق وثیقه‌دار می‌توان چنین قاعده‌ای را تغییر داد و از این طریق در مقام ایجاد توازن و جمع حقوق مزاحم و یا معارض برآمد. در توجیه این امکان دو رویکرد قابل صورت‌بندی است؛ اول اینکه نباید به قیاس اوصاف مادی برای اشیا، حق عینی را از اوصاف ملحق به عین دانست، به‌گونه‌ای که با تحقق آن گریز و گزیری جز پذیرش آن به شکل مطلق و بدون قید وجود ندارد. این رویکرد نادیده گرفتن ماهیت اعتباری حقوق و سلب قدرت تدبیر امور از سوی قانون‌گذار است. دوم اینکه برخلاف سنت حقوق رومی - ژرمنی، در فقه اسلامی سلطه شخص به مال جز در صورت حق یا ملک قابل تصور نیست.^۱ بنابراین، مانند هر حق دیگر، سلطه دارنده حق عینی نیز هم در اصل ایجاد و هم در گستره نیازمند جعل و اعطا از سوی قانون (شارع) است. بر همین اساس، یکی از فقها با دقت نظر بیان نموده است تقدم و تأخر حق وثیقه‌دار بحثی مرتبط با تراحم حقوق است و برای رفع تراحم، همواره صرف اتکا به سبق زمانی حق کفایت نمی‌کند، بلکه باید بنابه تحلیل و مصالح مختلف حق اقوی را تعیین نمود (خوانساری، ۱۴۰۵: ۳۵۳).

نتیجه و پیشنهادها

در نظام‌های حقوقی مورد مطالعه در این مقاله، تقدم حق وثیقه‌دار بر سایر طلبکاران و تعیین اولویت زمانی به‌عنوان معیار ترتیب وثیقه‌داران به‌عنوان قاعده پذیرفته شده است، اما در تمام آنها اطلاق این قاعده از قید و استثنا مصون نمانده است. تسهیل گردش کالای مرهونه به‌عنوان سرمایه، حمایت از اشخاص باحسن‌نیت و جلوگیری از بروز سوءاستفاده مهم‌ترین علل تقييد قاعده قلمداد می‌شوند. در عین حال در راستای ایجاد توازن و جلوگیری از نادیده گرفتن حق مرتهن نیز لزوم ثبت وثیقه در سامانه اختصاصی یا در سند رسمی، روش معمول استنادپذیری آن نسبت به اشخاص ثالث محسوب شده است. در این میان، ضعیف‌ترین موضع را باید از آن نظام حقوقی ایران دانست؛ زیرا از یک سو، ظرفیت‌های فقهی و مبانی تحلیلی در تعیین اولویت وثیقه نادیده گرفته شده و به علت فقدان رویکردهای مبنایی واضح و مشخص، مانند حمایت از حسن‌نیت و یا لزوم حمایت از گردش سرمایه، اولویت وثیقه به شکل منفک از واقعیت‌های بیرونی روابط مالی و حقوقی، تمرکز صرف بر وضعیت مرتهن فارغ از سایر جنبه‌های اقتصادی و حقوقی به‌مثابه امری غیرقابل تغییر قلمداد شده

۱. «لا علاقة بإضافة إلى المال إلا علاقة الملكية أو علاقة الحقیة». اصفهانی، محمدحسین، ۱۴۳۱، حاشیه کتاب المکاسب، ذوی‌القربی، قم، ج ۲، ص ۳، ۱۸۵.

است و از سوی دیگر، رویکرد غالب رویه قضایی و قانون‌گذار ایران در نادیده گرفتن اعتبار متناسب اسناد رسمی و عدول از مبانی موادی چون ماده ۷۲ قانون ثبت، عملاً توثیق و ترهین اموال را زمینه‌ای جهت بروز سوءاستفاده به‌ویژه در فرض انتقال غیرمنقول نموده است. یادآوری تردیدهای جدی رویه قضایی در لزوم ارائه اطلاعات کامل موضوع معامله و حکم سکوت بایع درباره اوصافی چون مرهونه بودن مال که خود اصلی‌ترین عامل طرح دعوی «الزام به فک رهن» است، نشان می‌دهد تا چه میزان حقوق ایران در جلوگیری از بروز کژکارکردی نهاد توثیق ناموفق بوده است. با اذعان به اینکه تنها راه برون‌رفت از این وضعیت، لزوم ثبت رهن و دردسترس همگان بودن اطلاعات است، درج وجه التزام برای فرض مرهونه بودن مورد معامله حداقل تدبیری است که می‌توان در مقام رفع خلأ قانونی ایران در قرارداد مدنظر قرار داد.

منابع و مأخذ

الف) فارسی

۱. ابوعطا، محمد (۱۳۹۴). «ترهین کشتی و توثیق محموله آن؛ دو رویکرد قانون ناهمگون»، مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۶، ش ۱.
۲. السان، مصطفی و سلیم اردشیری، محمد (۱۴۰۰). «مطالعه تطبیقی اجرای حق وثیقه منقول در قانون متحدالشکل تجاری امریکا و حقوق ایران»، تحقیقات حقوقی، ش ۹۵.
۳. ایزانلو، محسن و میرشکاری، عباس (۱۳۹۱). «طلب ممتاز»، دیدگاه‌های حقوق قضایی، ش ۶۰.
۴. جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۷۸). رهن و صلح، تهران: گنج دانش.
۵. دلشاده، ابراهیم (۱۴۰۰). عقد رهن، مبانی فقهی - تحولات تقنینی، تهران: میزان.
۶. شکری، فریده (۱۳۹۷). «مطالعه تطبیقی انعقاد عقد رهن و استقرار آن در نظام حقوقی ایران و امریکا»، فقه و حقوق خصوصی، سال اول، ش ۲.
۷. شیروی، عبدالحسین (۱۴۰۰). قانون مدنی چین، تهران: شهر دانش.
۸. صفایی، حسین و جواهرکلام، محمدهادی (۱۳۹۹). حقوق مدنی پیشرفته، تضمین‌های دین، تهران: شرکت سهامی انتشار.
۹. طجرلو، رضا و شعبانی، هادی (۱۳۹۳). «وثیقه شناور در نظام حقوق کامن‌لا»، مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۵، ش ۱.
۱۰. عیسائی تفرشی، محمد؛ نصیری، مرتضی؛ شهبازی‌نیا، مرتضی؛ شکری، فریده (۱۳۸۹). «وثیقه شناور در نظام حقوقی ایران و امریکا»، پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۱۴، ش ۲.
۱۱. کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۲). حقوق مدنی، عقود اذنی وثیقه‌های دین، تهران: شرکت سهامی انتشار.
۱۲. نجفی اسفاد، مرتضی و شعبانی کندسری، هادی (۱۳۹۴). «تحلیل فقهی حقوقی قواعد و مقررات مربوط به رهن دریایی ایران»، مطالعات حقوقی، دوره ۷، ش ۳.

(ب) عربی

۱۳. ابوعقيل، توفيق (۲۰۰۸ م). احكام الرهن فى الشريعة الاسلاميه بين النظرية و التطبيق، رساله استكمالا درجه الماجيستر فى القضاء الشرعى، جامعه الخليل فلسطين.
۱۴. الربيعه، مبارك بن محمد (۱۴۰۶ ق). الرهن فى الفقه الاسلامى، رساله لنيل درجه الدكتوراه فى الفقه المقارن، جامعه الامام محمد بن مسعود بالرياض.
۱۵. الزحيلي، وهبه (۱۴۰۴ ق). الفقه الاسلامى و ادلته، ج ۴، بيروت: دارالفكر.
۱۶. السنهورى، عبدالرزاق احمد (۱۹۹۷ م). مصادر الحق فى الفقه الاسلامى، ج ۱، بيروت: دار احياء التراث العربى.
۱۷. السنهورى، عبدالرزاق احمد (۲۰۰۰ م). الوسيط فى شرح القانون المدنى الجديد، ج ۱۰، بيروت: دار احياء التراث العربى.
۱۸. أبى، فاضل (۱۴۱۷ ق). كشف الرموز فى شرح مختصر النافع، ج ۱، قم: دفتر انتشارات اسلامى.
۱۹. بجنوردى، سيد حسن (۱۴۱۹ ق). القواعد الفقيهيه، ج ۶، قم: الهادى.
۲۰. بجرانى، يوسف (۱۴۰۵ ق). الحدائق الناضره فى احكام العترة الطاهره، ج ۲۰، قم: دفتر انتشارات اسلامى.
۲۱. بعجى، احمد (۲۰۱۹ م). «حمایه الدائن المرتهن فى رهن المنقول دون تجريد المدين الراهن من الحيازه»، المجله الجزائرية للعلوم القانونيه، السياسه و الاقتصاديه، مجلد ۵۷، عدد ۱.
۲۲. بهبهانى، على (۱۴۰۵ ق). الفوائد العليه، ج ۱، اهواز: مكتبه الدار العلم.
۲۳. ثامر، خالدى (۲۰۱۹ م). «حمایه الدائن من خلال الرهن الرسمى الاتفاقى»، مجله ضياء للدراسات القانونيه، مجلد ۰۲.
۲۴. حلى، ابومنصور (۱۴۳۸ ق). قواعد الاحكام فى معرفه الحلال و الحرام، ج ۲، قم: مؤسسه نشر اسلامى.
۲۵. حلى، نجم الدين (۱۴۰۸ ق). شرائع الاسلام فى مسائل الحلال و الحرام، ج ۲، قم: مؤسسه اسماعيليان.
۲۶. حلى، نجم الدين (۱۴۱۸ ق). المختصر النافع فى فقه الاماميه، قم: مؤسسه مطبوعات دينى.
۲۷. خوانسارى، سيد احمد (۱۴۰۵ ق). جامع المدارك فى شرح مختصر النافع، ج ۳، قم: مؤسسه اسماعيليان.
۲۸. خيرى، مرتضى (۲۰۱۹ م). «المسئوليه العينيه للحائز فى الرهن التامينى»، مجله الدراسات و البحوث القانونيه، مجلد ۴۲.
۲۹. طباطبايى، سيد على (۱۴۱۸ ق). رياض المسائل فى تحقيق الاحكام بالدلائل، ج ۹، قم: مؤسسه آل البيت.
۳۰. طوسى، ابوجعفر (۱۴۰۷ ق). الخلاف، ج ۳، قم: دفتر انتشارات اسلامى.
۳۱. عاملى، جواد (۱۳۲۷ ق). مفتاح الكرامه فى شرح قواعد العلامه، ج ۵، قاهره: نشر شورا.
۳۲. عاملى، زين الدين (۱۴۱۳ ق). مسالك الافهام الى تنقيح شرائع الاسلام، ج ۴، قم: مؤسسه المعارف الاسلامى.

٣٣. عبدالفتاح، عبدالقادر (٢٠١٨). استیثاق الدین بالرهن فی الفقه الاسلامی، الرياض: جامع الکتب الاسلامیه.
٣٤. عراقی، ضیال‌الدین (١٣٨٦). المحاضرات فی الفقه الرهن، تهران: مرکز نشر علوم اسلامی.
٣٥. کاشف الغطاء، محمد حسین (١٣٥٩ ق). تحریر المجله، ج ١، نجف: مکتبه المرتضویه.
٣٦. مفید، محمد (١٤١٣ ق). المقنعه، قم: کنگره جهانی هزاره شیخ مفید.
٣٧. نجفی، محمد حسن (١٤٠٥ ق). جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام، ج ٢٥، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
٣٨. همدانی، رضا (١٣٨٧). مصباح الفقیه، ج ١٤، قم: مؤسسه الجعفریه لاحیاء التراث.

ج) انگلیسی

39. Ball, Dan (1977). "Commercial Law Secured Transactions", Missouri Law Review, Vol. 42, pp. 302-311.
40. Bourque, Jean (2010). "Increasing Access to Credit, Reforming Secured Transactions Laws", World Trade Organization, Work Paper, No. 69.
41. Coenen, Dan, Giverty, Albert (1977). "Priority Rules of Article Nine", Cornell Law Review, Vol. 62, pp. 834-987.
42. Cohen, Neil (2018). "The Private International Law of Secured Transactions: Rules in Search of Harmonization", Law and Contemporary Problems, Vol. 81, pp. 203-225.
43. De Boeck, Pascal (2018). "Developments of Standards for Security Interests", IMF Legal Department, Work Paper, No. 105.
44. De Gruyter, Recht (2008). The Future of Secured Credit in Europe, National Academy Press.
45. Gullifer, Louise (2008). Good on Legal Problems of Credit and Security, Sweet & Maxwell.
46. Harris, Steven (2016). "Making Senses of U.C.C. Section 9-332 (b)", Chicago College of Law Review, Vol. 17, pp. 20-58.
47. Harris, Steven, Mooney, Charles (1994). "A Property Based Theory of Security Interests: Taking Debtors Choices Seriously", Virginia Law Review, Vol. 80, pp. 2020-2072.
48. Herman, Ira (2016). Security Interests and Liens Property, Lexis Practice.
49. Kozolchyk, Boris, Wilson, John (2002). "The Organization of American States Model Inter-American Law on Secured Transactions", National Law Center for Inter-American Free Trade, Work paper No. 251.
50. Lee, Dallas (2019). "Perfection and Priorities under the Uniform Commercial Code", Wyoming Law Journal, Vol. 17, pp. 1-49.
51. Plank, Thomas (2013). "Article 9 of the U.C.C.: Reconciling Fundamental Property Principles and Plain Language", The Business Lawyer Journal. Vol. 68, pp. 439-506.
52. Rowley, Keith (2011). Secured Transactions, University of Nevada Los Vegas Press.
53. Segal, Nick (2007). "The Effect of Reorganization Proceedings on Security Interests: The Position under English and U.S. Law", Brooklyn Journal of

-
- International Law, Vol. 32, pp. 927- 981.
54. Sheehan, Duncan (2016). "Secured Transactions Law Reform Project", University of Cambridge Discussion Paper, No. 36.
 55. Sturmer, Rolf (2017). "Perfection and Priority of Security Rights", European Company and Financial Law Review, Vol. 15, pp. 166-173.
 56. UNCITRAL (2007). UNCITRAL Legislative Guide on Secured transactions.
 57. Walker, Howard (2002). "Security Interests in Accounts Receivables and Inventory in Common Law and Civil Law Jurisdictions", Banking & Financial Institutions Groups Newsletter, Vol. 3, pp. 8-20.
 58. Whaley, Douglas, MCJohn, Stephen (2010). Problems and Materials on Secured Transactions, Aspen Publishers.
 59. Wood, Roderick (2010). "Circular Priorities in Secured Transactions Law", Alberta Law Review, Vol. 47, pp. 823-852.